

እርማዮች

ጌታቸው ኃይሌ

ባለፉት አምስት ዓመታት በኢትዮጵያ ታሪክ ላይ በዕውቅ የተፈጸሙ ጥፋቶች ብዙዎች ናቸው። አሁን እንደማደርገው፣ በአጭር ድረስ የሚታረሙ አይደሉም። ሌሎቹንና ዝርዝራቸውን ለሌላ ጊዜ አቆይቼ፣ ቀኑም ሙሉ ሲደጋገሙ የሚውሉ ሦስት ስሕተቶችን ለማረም ልምክር። ስሕተቶቹን ባለጥቅሞች በዕውቅ የፈጸሟቸው ስለሆነ፣ በዚህም ተንኮል ብዙዎችን ስለአሳሳቱ ፣ ጥረቴ በእነሱ ዘንድ ፋይዳ ቢሰጥ ሊሆን ይችላል። ሆኖም በአባቶቻችን ታሪክ የሚኮሩ ኢትዮጵያውያን በተራታቸው እንዲጸኑ ይረዳቸዋል።

1. አዲስ አበባ

የዋልታ ጋዜጠኛ አቶ ስሜኒህ ባይፈርስ አቶ ዳውድ ኢብሳን ስለ አዲስ አበባ ስያሜ ሲጠይቃቸው፣ "ከተማዋ የተመሠረተችው ኦሮሞ መሬት ላይ ነው" የሚል መልስ ሰጡት (እንደማስታውሰው)። በአዲስ አበባ ላይ በተነሣ ጥያቄ ብዙ ስለተጻፈ ወደዚያ ሁሉ እንደገና መመለስ አያስፈልገኝም። ግን አዲስ አበባ የተመሠረተችው "ኦሮሞ መሬት ላይ ነው" ማለት የሚቻለው መቸ ቢሆን እንደሆነ መታወቅ አለበት። ይኸውም መሬቱ አዲስ አበባ የተከተመችበት መሬት ከተማዋ ከመመሥረቷ በፊት በኦሮሞ ጎሳ ስም ተመዝግቦ ቢሆን ነበር። የኢትዮጵያ ምድር እንኳን በአፄ ምኒልክ ዘመን ቀርቶ በአሁኑ "በአፄ ክልል" ዘመንም ቢሆን እንኳ፣ በማንም ጎሳ ስም አልተመዘገበም። ክልልን ያመጡበት ኢሕአዴግ ሳይቀሩ የሚሉት፣ "አገሪቱን በክልል የከፋፈልናት በፌዴሬሽን ለማዋቀር እንዲመች እንጂ፣ ለጎሳዎች ለማካፈል አይደለም" ነው። "ኦሮሞ" የአሮሞዎች ብቻ፣ "አማራ" የአማሮች ብቻ፣ "አጋዴን" የአጋዴኖች ብቻ፣ "ትግራይ" የትግራዎች ብቻ፣ . . . አይደሉትም ማለታቸው ነው። ማንም የኢትዮጵያ ሕዝብ ወደ ማንኛውም ክልል ሄዶ፣ ወደ ከተማ የሚያደግ መንደር ለመመሥረት ሁኔታ ቢያጋጥማቸው፣ የሚከለክላቸው ሕግ የለም። ሁኔታ ቢያጋጥማቸው፣ አሮሞዎችም ትግራይ ሄደው፣ ወደ ከተማ የሚያደግ መንደር መመሥረት መብታቸው ነው።

ይህ የክልል ሥርዓት ጎሳዎችን እንዳያጻጻፍ ሌሎችንም እንዳያወናብድ፣ ማበጣበጡንም እንዳያቆም፣ ችግሩን ሊያጠና የተሠየመው ቡድን የሚያዳግም መፍትሔ እንደሚያገኝለት ተስፋ አለኝ። የቡድኑ ተልእኮ ጎሳኝነትን ከፖለቲካ እንዴት እንደሚያላቅቅ ዘዴ የሚጠቁም ካልሆነ፣ የተሰጠው ተልእኮ ከንቱ ነው። የቡድኑ አባላት የተሰየሙት የክልሎችን ድምበር ለማስተካከል ነው ወይስ የሀገሪቱን የኢኮኖሚ እድገት የሚረዳ አከፋፈል ለመጠቁም ነው? አባላቱ ምን ያህል ገለልተኝነት አላቸው? የአሜሪካ ፍርድ ቤት jury የሚባል ሥርዓት አለው። የተከራካሪዎችን ክርክር በመስማት ፍርድ የሚሰጡ እነሱ ናቸው። የጁሪ አባላት የሚመረጡት ገለልተኝነታቸው ጥብቅ በሆነ የቃል ፈተና ሲያልፉ ነው። የዚህም ቡድን አባላት የሚመረጡት ገለልተኝነታቸው ተረጋግጦ እንደሚሆን ተስፋ ነበረኝ። ግን የሆነ አይመስለኝም። የሰላሙን ቡድን አባላት የሚያይ ደግሞ ቡድኑ የተቋቋመው ችግሩን በጸሎት እንዲፈታ መሆኑን ይረዳል።

2. "ሥልጣን አልባ የአሮሞ ጀኔራሎች፤

አባ ለማ መገርሳ የአሮሞ አፈንጋጮችን ሲያነጋግሩ በቀድሞው ዘመን የአሮሞ ጀኔራሎች ነበሩ፤ ግን ቢሮ ውስጥ ይቀመጡ ነበር እንጂ ሥልጣን አይሰጣቸውም ነበር ሲሉ ሰማሁ። ታሪክ ያዘቡ ተንኮላኞች አሳስተዋቸዋል። እኔ እንደማውቀው ከሆነ፣ እንደዚህ ያለ የሽወዳ ፖለቲካ በኢሕአዴግ ዘመን ሆኖ እንደሆነ ነው ነው እንጂ፣ በኢትዮጵያ ታሪክ በሌላው ዘመን ሲሆን አልሰማሁም፤ አላነበብኩምም። በታላላቆቹ ፈላጭ ቁራጭ መካከል የአሮሞዎች ጀኔራሎች ነበሩ። አፄ ምኒልክም ሆኑ አፄ ኃይለ ሥላሴ ሥልጣን ሲያካፍሉ ችሎታን እንጂ ዘርን አያዩም ነበር።

በታሪክ የሆነውን ዘር ብለን ብናይ ደግሞ፣ የአሮሞ ሹማምንት ከማንም ሹም ያነሠ ሥልጣን አልነበራቸውም። የጎንደር ቅድመ ዘመን መሳፍንት ነገሥታት ኢትዮጵያን የገዙት ከአሮሞቹ፣ ከአማራዎቹ፣ ከቡሻዎቹ፣ ከጉራጌዎቹ፣ እንዲያው በጠቅላላው ከግዛታቸው ሕዝብ ጋር ሆነው ነበር።

ከ1674 እስከ 1698 ዓ. ም. በነገሠው በአፄ አድያም ሰገድ ኢያሱ ዘመን ሥልጣን ተካፋዮች አሮሞዎቹ እነአዛዥ ሀከኮ ነበሩ። አዛዥ ሀከኮን ታሪክ ጸሐፊው ሲያደንቀው፣ "ዓቢይ ጋላ ወማእምረ ከሉ ነገር" (የነገርን ሁሉ ስልት የሚያውቅ ታላቅ አሮሞ) ይለዋል። ሌሎቹ ባለሥልጣኖች ጸሐፊ ላሕም ቱሉ፣ ብላቴን ጌታ ባስልዮስ ይባላሉ። ታሪክ መዝጋቢው ቱሉን ሲያደንቀው "ይሉ አይሉ፣ የታላ ቱሉ" ይባላል። እንደነበረ ይነግረናል፤ "የነገር ሁሉ መደምደሚያ የቱሉ ቃል ነው" ሲለን ነው። ብላቴን ጌታ ባስልዮስን ደግሞ፣ "ጠቢብ ወማዕምር ወለባዌ ፍትሕ ወክቡረ ዘመድ ወነገድ እምነገደ ጋላ ወአድያ፣ ወልደ ቡናያ ወወልደ እኅቱ ለደጃዝማች ሎሬንስ" (ከአሮሞ ነገድና ከሀድያ የሆነው፣ ጥበበኛውና ዐዋቂው፣ ፍርድ አስተካካይ፣ ባለክቡራን ዘመዶች የሆነው የቡንያና የደጃዝማች ሎሬንስ እኅት ልጅ) ይለዋል። የጋብቻውንና የዝምድናውንም ነገር እግረመንገዳችንን ልብ እንበለው። "ብላቴን ጌታ" ከቢትወደድ ቀጥሎ የሚመጣ ከፍተኛ ማዕርግ ነበር።

ከ1723 እስከ 1747 ዓ. ም. የነገሠው አፄ ብርሃን ሰገድ ኢያሱ ከአማራና ከአሮሞ ሴቶች ከወለዱት ከሦስቱ ልጆቹ፣ ከአቤቶ ዓፅቁ፣ ከአቤቶ ኃይሉ፣ ከአቤቶ ዋዩ መርጦ አልጋውን ያወረሰው ለአቤቶ ዋዩ ነው። አቤቶ ዋዩ ከ1747 እስከ 1761 የነገሠው አፄ ኢዮአስ ነው። እናቱ እመቤት ወቢ የወለው አቶ አሚጦ ልጅ ነበረች። አማርኛ ያወቀችው ቤተ መንግሥት ከገባች በኋላ ነው።

የዘመነ መሳፍንት ታሪካችንን ስናነብ፣ “ሀለውት ሥልጣን ንጉሥ በእደ ጋላ” ([በዚያን ጊዜ] የንጉሥነት ሥልጣን በአሮሞዎች እጅ ነበረች) ሲል እናገኛለን። የአቦ ለማ መገርሳ አነጋገር የተዘገውን የኢትዮጵያ መንግሥት ታሪክ ማስተማር እንደሚያስፈልግ በግልጽ ያሳያል። በተለይ በሥልጣን ላይ ያሉ የሚናገሩት ሌሎች ከሚናገሩት የበለጠ ኃይል እንዳለው የማወቅ ኅላፊነት አለባቸው።

3. የሶቪየት ኅብረትና የዩጎዝላቪያ ፌዴራል መንግሥት ከኢትዮጵያው ክልል ጋር

ብዙ የፖለቲካ ልሂቃን፣ በተለየም ጎሳ ተኮሮቹ፣ የሶቪየት ኅብረትንና የዩጎዝላቪያ ፌዴራል መንግሥትን አወቃቀር ከኢትዮጵያው የክልል ሥርዓት ጋር ሲያመሳሰሉት ይሰማሉ። አይመሳሰሉም፤ እንደ አራምባና ቆቦ የተለያዩ ናቸው። በሌላው አገር የፖለቲካ ሳይንስ ዐዋቂ መሆን፣ ከዚያም አልፎ በፕሮፌሰርነት ማዕርግ ማስተማር የታሪክ ዐዋቂነትን ይጨምራል። በእኛ አገር ግን ይኸ አለመሆኑ አገሪቱን አጎሳቁላት። የሶቪየት ኅብረትና የዩጎዝላቪያ ፌዴራል መንግሥት የተዋቀሩት ከብዙ መንግሥታት ነው። የፈረሱትም ወደ ቀድሞዎቹ መንግሥታት ለመመለስ ነው። የክልልን ሥርዓት ኢትዮጵያ ላይ ያመጡበት ኅይላት ያደረጉት ግን አንዱንና የጥንቱን መንግሥት ወደብዙ መንግሥታት መንዝረው ነው። እርግጥ በዘመነ መሳፍንት ግዛታቸውን ይዘው በማእከላዊው ንጉሥ ላይ አምፀው ነበር።

አውሮፓውያንም አገሪቱ እንድትበታተን ስለሚፈልጉ፣ ከአማፅያኑ መንግሥታት ጋር ዓለም-አቀፍ ውሎች ለመዋዋል ሞከረዋል። ግን የኢትዮጵያን አንድነት የተፈታተነ፣ በጎሳ ላይ ያተኮረ ሁኔታ ከዘመነ ኢሕአዴግ በፊት አልተፈጠረም ነበር።